

SA EXAM PAPERS

YOUR LEADING PAST YEAR EXAM PAPER
PORTAL

Visit SA Exam Papers

www.saexampapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDĀ LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

2021

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri ili li na masiatari a 21.

PFESANI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhala bammberi lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda n'waha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bammberi heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A:	Nganea	(35)
KHETHEKANYO YA B:	Dirama	(35)
KHETHEKANYO YA C:	Nganeapfufhi	(35)
KHETHEKANYO YA D:	Vhurendi	(35)
4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na n'waha.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na n'waha.
5. Thomani KHETHEKANYO INWE na INWE kha siatari LISWA.
6. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
7. Tevhedzani ndaela dzo n'walwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
8. Nomborani phindulo dzanu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammberi la mbudziso.
9. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 60 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
10. N'walani nga vhudele nahone zwi no vhonala.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha toḁou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bambbiri lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	17	5
2. <i>U tshila ndi u vhona</i>	18	6
3. <i>Ho dina one</i>	17	8
4. <i>Ho dina one</i>	18	9
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.		
5. <i>Findinkodo</i>	18	11
6. <i>Findinkodo</i>	17	13
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.		
7. 'Ni khou pfuka mulayo'	17	15
8. 'Wo mu nonela'	18	16
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.		
9. 'No mmbona'	17	18
10. 'Mundende wa vhana'	18	20

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO √
A: Nganea	1-4	2	
B: Dirama	5-6	2	
C: Nganeapfufhi	7-8	2	
D: Vhurendi	9-10	2	
PFESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA**MBUDZISO 1: U TSHILA NDI U VHONA – RN MADADZHE**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

'Izwi ndi Maria naa?' Muambi ndi Mpho.

'Ee, ndi nne.

'Zwino ndi nga ni thusa nga mini?' Muvhudzisi ndi Mpho.

'Naa muthu u a vhudziswa uri o dela mini a sa athu u pfi a dzule fhasi? Maria u ralo a tshi khou setshelela. Mpho a nga ngeno thoho i khou bvuma nga mihumbulo minzhiminzhi. Maria a nga vha a tshi khou toda mini? Ndi ngani o tou da-vho ofisini yawe a si no ngo da nga maduvha? Hafha u fanela u tou phula, a sa ralo, u do vha a tshi tou vha goswi la mafhelelo. Musi Maria o no dzula fhasi, ndi hone vha tshi isa phanda na u amba.

'Nne a huna tshe nda dela.'

'A hu na tshe na dela?' Mpho u vhudzisa iyi mbudziso a sa tou kholwa zwavhudi. Mbilu yawe i khou di timatima kha ili la u phulela Maria zwine a zwi pfa nga hae.

'Inwi Mpho ni a bora.'

Fhungo ili la Maria, Mpho lo mu wana a songo li lavhelela.

'Ndi bora ngani Maria?'

'Inwi ngoho ni a bora, a ni vhuyi na fhisa. Ndi nga tou ri ni a rothola.

Mpho o ri u pfa fhungo ili a zwi divha uri Maria u khou amba mini. a thoma u takala na zwenezwo.

'Naa zwino o no vha afhio? No tou da u mmbudza zwenezwo?'

'Ni khou toda ndi tshi tou bula ndi wa musidzana?'

Maria u ralo a tshi khou nwenwela, a dovha a isa phanda.

'A thi ri hu pfi khuhu ya phambo a i imbi mutsho!'

Maria u ralo na ala mano awe matshenatshena a tshi vhonala a tshi tou vhangama.

- 1.1 Mpho a re mafhungoni aya ndi wa mbeu ifhio? (1)
- 1.2 Ndi ngani Maria o ri Mpho u ya bora? (2)
- 1.3 Sumbedzani zwi no khwathisedza uri Maria o vha a tshi funesa vhanna. (2)

- 1.4 Mafhungo aya a bveledza tshipida tshifhio tsha puloto buguni iyi? Tikedzani. (2)
- 1.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Mufumakadzi wa Mpho ndi ...
- A Maria
B Marita
C Phophi
D Phodzo (1)
- 1.6 Sumbedzani masiandaitwa e Mpho a tangana nao nga nthani ha Ndatiso a si na tsha khanani. (2)
- 1.7 Ndivho ya muñwali buguni iyi ndi ifhio? (2)
- 1.8 U funzea ha Mpho a zwo ngo mufhata muhumbuloni. Tendani kana ni hanedze ni dovhe ni tikedze phindulo yanu. (2)
- 1.9 Arali no vha ni khonani ya Mpho, no vha ni tshi nga mueletshedza kha zwifhio no sedza vhudifari hawe. (3)
- [17]

NA

MBUDZISO 2: U TSHILA NDI U VHONA – RN MADADZHE

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Mpho o ri a tshi humbula zwe a itwa nga Mashudu, na zwa uri u fanela u bvisa zwigidi zwivhili ñwaha muñwe na muñwe u swika i tshi ita mitanu, a pfa a tshi tangana thoho. Zwigidi zwivhili zwa dziranda a si matambavhana. Naho u ñanga i holaho tshelede yo ri gadu! Iyi ya zwigidi zwa fumi ya lifhedzi, yo vha i sa u fhi mutakalo. Tshiñwe tshifhinga hu nga di ri miñwaha mitanu iyi itshi ya u fhela, Mashudu a di dovha uri u toda inwe tshelede. U zwi kona hezwi zwithu ndi u tou shuma Mashudu tshitavhatsindi tsha vhukuma. Vhunga e ñanga, a zwi nga do vhuya zwa dina ngauri Mashudu linwe ñvha u do vhuya a lwala, lune arali a nga da vhuongeloni, u do mbo di mu thavha nga dzhekiseni, **ha mbo di vha ho bebwa khaukanani**. Fhedzi, muhumbulo uyu, a dovha a u latela kule nga u vhona uri hu nga ri hu tshi itwa thodisiso ya lufu kha mufu, zwa da zwa wanala zwa uri o fhiwa mulimo. Zwino maano a khwine ndi afhio afha fhethu? 5 10

'Eeh Ee! Zwino ndo delwa nga muhumbulo u mpfushaho. Tshine nda do ita ndi u tou toda vhathu vha konaho u shuma hoyu mushumo. Ndi pfa hu tshi pfi Dzwaini na Dugudzha hoyu mushumo a vha u vhoni tshithu, nahone a vha vhidzi zwingana lini.' 15

Musi li tshi thoma uri swathaswatha, Mpho a mbo di livha ngei ha Dzwaini na Dugudzha. U tshimbila a tshi vhalavhala izwi na zwila. Nahone o tou fa Mashudu, arali zwo vha zwi si hezwo ndi musu mufumakadzi wawe o no nala.

- 2.1 Ndi zwifhio zwine Mpho a khou tea u fha Mashudu? (1)
  - 2.2 Mafhungo e na vhala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio ? Tikedzani phindulo yanu. (2)
  - 2.3 Bulani mihumbulo mivhi ye Mpho a vha e nayo malugana na Mashudu. (2)
  - 2.4 Talutshedzani lifurase lo swifhadzwaho no livhanya na mafhungo e na vhala. (2)
  - 2.5 Tshivhangi tsha khudano vhukati ha Mpho na Mashudu buguni iyi ndi tshini? (2)
  - 2.6 Muanewa dendele ndi nnyi buguni iyi? Ndi ngani ni tshi ralo. (2)
  - 2.7 Masiandaitwa o bveledzwaho nga u funesa tshelede ha Dzwaini na Dugudzha ndi afhio buguni iyi? (2)
  - 2.8 Zwo bvelelaho kha mathakhe a bugu iyi zwi a tendisea naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)
  - 2.9 Arali no vha ni madzhisitirata Vho Ravhutsi, no vha ni tshi do dzhia tsho dzifhio kha bulayo lo vhangwaho nga Dzwaini na Dugudzha. (3)
- [18]

MBUDZISO 3: HO DINA ONE – S Mbedzi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

'Uyu u do ni vhudza mini o shavha tshikolo. Ndi ngazwo na ifa lawe a songo ita tshithu ngalo. Muthannga ndi mbudzi hoyu'. O ri a tshi tou ralo Osbon a mbo di kwama thoho ya Ngeletshedzo nga musumbavhaloi. A takuwa o vhila vhukuma. Na u sinyuwa hawe, o ri a tshi humbula u dobana na Osbon a zwi elelwa uri ene u tou vha lusunzi kha ndau. Vhothe vha a zwi divha uri Osbon zwa mavili u a zwi funa na hone a dovha a zwi kona. O mbo di dovha a dzula fhasi milomo i vhumbedumbedu. 5

'O, ndi litshe u amba ngoho i re khagala, hoyu o tou dzula nthha ha lupfumo ngeno a tshi khou tambula. U sa funzea zwi a tungufhadza ngoho.' O ri u ralo Osbon a lavhelesa Ngeletshedzo lwa u mu pfela vhutungu. Ngeletshedzo o mbo di takuwa a tuwa a songo tsha amba tshithu. 10

'Ai, ni khou tuwa nga nthani ha nyambo ya uyu na Ngeletshedzo, hoyu ndi mpengo wa shango.'

U khou ralo Musuku o lavhelesa Ngeletshedzo we a tuwa a songo tsha sedza murahu.

Vhukuma ngoho i a vhavha. Naho Ngeletshedzo o vha o lingedza u swika kha gireidi ya 10, u bva tshe khotsi awe vha swifhala, o vha o sokou dzula a sa khou ita tshithu. Tshawe ho vha hu u sedza ifa na tshelede zwe zwa siiwa nga mukalaha. Nga duvha nga duvha o vha a tshi khou endela u rafha tshelede i sa vhuedzedzwi. Musuku na Osbon vho ri u sala ha sa tsha vha na zwinzhi zwe vha amba. 15

- 3.1 Ndi nnyi we a vha a tshi khou rovhedza Ngeletshedzo mafhungoni aya? (1)
- 3.2 Nani madzina a vhaanewa vhane vhavha dzikhonani dza Ngeletshedzo buguni iyi. (2)
- 3.3 Fhethuvhupo HUVHILI hune mafhungo a bugu iyi a khou bvelela hone ndi ngafhi? (2)
- 3.4 Khudano i re mafhungoni a re afho nthha yo vhangwa nga mini? (2)

- 3.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho. Mme a Ngeletshedzo ndi vho... (1)
- A Florah.
B Nyamasindi.
C Olga.
D Makwarela. (1)
- 3.6 Pfunzo ine muniwali a khou isa kha vhavhali vha iyi bugu ndi ifhio? (2)
- 3.7 Talutshedzani zwo bvelelaho magumoni a nganea iyi. (2)
- 3.8 Sumbedzani uri u sa dzhena tshikolo ha Ngeletshedzo ho shela hani mulenzhe kha u wa ha mabindu a khotsi awe. (2)
- 3.9 Ngavhe inwi no vha ni khonani ya Ngeletshedzo no vha ni tshi nga mu eletshedza zwifhio malugana na kutshilele. (3)
- [17]

NA

MBUDZISO 4: HO DINA ONE – S Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

Duvha la uri Veronica a livhe vhurwa ha vhabebi vhawe lo da la swika. Sa zwe Ngeletshedzo a mu fulufhedzisa o vha ene we a mu fheletshedza. Goloi yo tshimbila zwavhudi u swika ngei Bulugwane he a ita na u mu dzudzanyela dzimbadelo dza bufho. Ntha hazwo a mu inga nga ya ndinda tshikwama. O lindela kubavhurana kwawe ku tshi namela. 5

O ri a ndilani ya u ya hayani ha lila lutingo. Nga itsho tshifhinga o vha a tshi khou gidima vhukuma. A tshi tou lavhelesa hune lutingo lwa khou bva hone goloi ya mbo di bva kha ndila ya ya u dzhena kha ila inwe. A tshi i vhuisa ya mbo di mu balela he ya bva mulinga wa phanda. Goloi yo vhumbuluwa lu re na tshivhalo ya mu posa nnda. Yo ri i tshi swika huwe kuedzini ya mbo di ima nga thoho malinga a sedza ntha. Nga khathihi fhedzi ya mbo di nanga mulilo. Goloi ya swa yothe lore. Ene yo ri u mu tanzela nnda a tou khwekhwerudzhwa nga bannda a tshi khou vhumbulukana. Bonyongo la mulilo lo ita uri vhanwe vha dzinwe goloi vha ime. Izwi zwa ita uri a wane thuso nga u tavhanya. 10

Sa vhunga a songo tou vha isala zwi no pfi, sibadela o swika a sa vhuye a valelwa. 15
O ri u bva a mbo di tou shumisa thekhisi u vhuya hayani.

- 4.1 Lwendo lwo farwaho nga Ngeletshedzo na Veronica vho vha vho livha ngafhi? (1)
- 4.2 Kha mafhungo e na vhala ndi zwifhio zwi sumbaho uri Ngeletshedzo o vha a tshi dikona. (2)
- 4.3 Tsho vhangaho uri goloi ya Ngeletshedzo i we ndi mini? (2)
- 4.4 Veronica o vha a si na lufuno lwa vhukuma kha Ngeletshedzo. Tikedzani likumedzwa ili. (2)
- 4.5 Vhudipfi ha Ngeletshedzo kha phara ya vhuvhili mafhungoni a re afho ntha ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.6 Muaneva dendele kha iyi nganea ndi nnyi? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 4.7 Ndi ngani Ngeletshedzo a songo vha na tshumisano na mme awe kha u bveledza mabindu ? (2)
- 4.8 Ni a tenda naa uri nangoho Veronica o vha o fara Ngeletshedzo nga ningo? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.9 Zwe zwa bvelela kha nganea iyi zwi a itea vhutshiloni naa? Tikedzani phindulo yaṅu. (3)

[18]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA**FINDINKODO – TT Mudau**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

MBUDZISO 5

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

COETZEE:	A thi vhoni lihora la lushaka li tshi do dovha la vha muvhuso. Zwine wa zwi humbulani ndi muloro une wa sa do bevelela. Vharema a si zwidahela.	
DE WIT:	Dzina la lihora la lushaka li do dovha la niwalwa nga huswa buguni dza divhazwakale.	
COETZEE:	Muloro wavhudi. Isani phanda. Nne ndi yo dilela phentsheni dzanga bulasini yanga hangei. Mushumo wanga wo fhela, na nungo a tshi tshee na.	5
DE WIT:	Kha ri fhambane nga mulalo.	
COETZEE:	Hu do vha na mulalo arali iwe wa nga fa.	
DE WIT:	(U bvisa mato) U nga si ralo lini. Nne ndi toda u fhata shango heli.	10
COETZEE:	Wo vha u hone Muthumukhulu a tshi valelwa miwaha heyi dzhele wa zwi tutuwedza. Khezwi u songo dzhoina mufumakadzi Vho-Hellen Suzuki na Vho-Frederiki? Nne na iwe ri a fana, polotiki dzashu kha dzi sinele zwadzo daledaleni. Vhane vha ri fhenda vha do ri divhela mulayo washu muhulu we wa sikela vhatu-'apartheid'.	15
DE WIT:	Rine a ri tsha ita zwa khethano nga lukanda.	
COETZEE:	Hone zwi khou bevelela. Arali murema a renga ndu doroboni, mavhuru vha mbo pfuluwa vhothe, ipfa hafha, 'apartheid' i malofhani, hu si kha tari la bambiri. Khwine na iwe u dilele pentsheni dzau u tambe zwanda. U nga rembulusa linga la tshifhinga iwe?	20
DE WIT:	A u divhi zwine wa amba zwone.	
COETZEE:	Matshelo ndi khou da u puta vhuda hanga, nndindele ofisini.	
DE WIT:	(O hanganea) U nga si nngwane.	
COETZEE:	U do vha u ngafhi?	
DE WIT:	Ndi mutanganoni.	25

5.1 Ndi nnyi a no khou latela thavhula kha mushumo wawe? (1)

5.2 Vhaambi kha tshipida tshe na vhala vho olwa sa vhabvumbedzwa-de? (1)

- 5.3 Mafhungo e na vhala a khou bveledza tshipiḁa tshifhio tsha puloto? (2)
- 5.4 Ndi mulayo ufhio we wa sikelwa vhathu nga mavhuru? (2)
- 5.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ḁekedzwaho. Mufumakadzi Vho-Hellen Suzuki ndi vha ...
- A muhasho wa pfunzo.
B muhasho wa Vhupileli.
C lihora lihanedzi.
D khasho ya SABC. (1)
- 5.6 Avha vhatshena vha vhoneḁa vho neta kha u vhusa. Ni a tendelana na likumedzwa ili naa? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 5.7 'Arali murema a renga nḁu doroboni muvhuru a nga pfuluwa.' Zwi ni ḁea muhumbulo ufhio? (2)
- 5.8 Ni a tendelana na muhumbulo wa uri 'Vharema a si zwiḁahela'? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 5.9 Tshiḁuhu tshe vhatshena vha tshi itela Muthumukhulu ni vhona tsho tea? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 5.10 Nga kuvhonele kwaḁu, nyito dza vharema buguni iyi dzo bveledza zwivhuya naa? Tikedzani phindulo yaḁu. (3)

[18]

NA

MBUDZISO 6

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

MUTHUMUKHULU:	Mbiti a dzi fhati lushaka. Vhonani nne ndo valelwa dzhele minwaha heyi, hone na namusi havha vhatu ndi thama dzanga.	
DUMA:	Zwi konwa nga vhone Muhulisei na ene Murena Yesu, rine zwi a ri balela. Ho di nga na henefha phalamenndeni ri tshi shandukisa milayo, vhone vha ri humisela murahu. Arali vha bvela phanda nga ndila yeneyi, a thi vhoni vhe muvhuso nga ketho dzi daho.	5
MUTHUMUKHULU:	Skosana, wo amba nga tshelede.	
SKOSANA:	Ii! Muhulisei, tshelede i zwandani zwa vhenevhe vhatu. Tshi no dina hafhu ndi tsha uri vha khou i sudzulusela kha dzidolara dza Amerika, maraga washu u khou segwelela khoyu.	10
MUTHUMUKHULU:	Ndo no davhidzana na vha muvhuso wa Dzheremane. Ndi do dali henengei u wana vhatu ha u vusa ikonomi nga ndila yo dziaho. Madzheremane ndi vhe nga murahu ha nndwa vha vusa ikonomi yavho nga ndila i mangadzaho.	15
SKOSANA:	Vhubva uvhu Muhulisei. Ndi amba vhatu vhavho havha a si vhubva.	
MUTHUMUKHULU:	Ndo no amba na dzangano la vhashumi. Ndi vhona u nga hu do vha na tshanduko khulu.	20
DUMA:	Aridi Muhali.	
MUTHUMUKHULU:	Vhudifhinduleli ndi hanga, ndi hanu, ndi hashu rothe.	

- 6.1 Kha mafhungo e na vhala ndi nnyi o valelwaho dzhele? (1)
- 6.2 Ndi vhafhio vhane tshelede ya kha di vha zwandani zwavho? (2)
- 6.3 Dziwe minista na Muthumukhulu vha fhambana hani siani la u tangedza vhatshena? (2)
- 6.4 Khudano i re hone buguni iyi i khou vhangwa nga mini? (2)

- 6.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho. Vhathu vha no dzhiwa vhe na maanda ndi ...
- A Madimokirati.
B Vharema.
C Lihoro la Lushaka.
D Vhatshena. (1)
- 6.6 Ndi ngani Muthumukhulu a tshi khou vhambedzwa na Murena Yesu? (2)
- 6.7 Ni vhona zwine vharema vha khou ita buguni iyi zwo tea? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 6.8 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa uri, 'Vhufhindleli ndi hanga, ndi hanu, ndi hashu rothe?' Tikedzani muhumbulo wanu. (2)
- 6.9 Ndi zwifhio zwe na vha ni tshi nga ita arali no vha ni kha sia la vhatshena kha nzulele yo tou raliho? (3)

[17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI**ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya****MBUDZISO 7: 'NI KHOU PFUKA MULAYO' – NA Milubi**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

Nomathemba, mushumi wa khishini a tshi vhona izwi a mbo di shanduka muvanya. A takutshedza a tshi khou hinya-hinya a tshi ri Maduka ndi kale o mu vhea ito, a tshi di fuyu li do wa a doba. A ri ene a nga si zwi imele zwa muthu a no ralo u fulela tanga dzisili ngeno ene a tshi khou niwa nga mvula. Nahone ndi nnyi muswa na mulala o takalaho zwavhudivhudi ane a nga mona swina lo mu kandedzaho tsha 5
lini-lini nga gulungwa lo vhetshelwaho vhana. Nomathemba u ralo a mbo di tou gia mulenzhe nga fhasi, e la da hafha li a kovhela.

Kale hu si lini, veni ya mapholisa ya vha i tshi ri yo wa. U dzhena fhaa vha wana Janet na Maduka vho didzulela. Mapholisa u swika fhaa vhe: 'Ro ni fara ngauri ni khou pfuka mulayo.' Janet ene a ri arali u dzula fhasi na mushumi wawe a tshi khou 10
mu talutshedza kushumele hu u pfuka mulayo izwo vha nga mu fara zwawe. Mapholisa vha sedza Janet, vha sedza Maduka, vha fhedza nga u sedzana. Vha tshi kha di sedzana ngauralo, Nomathemba a vha u a bvelela.

U swika e dzhuru! A sedza mapholisa vha mu sedza-vho. A posa maato kha Janet na Maduka, a dovha hafhu a sedza mapholisa. U ralo a mbo di vhuyelela khishini. 15
Mapholisa vha mbo di sedzana hafhu. Muiwe a mbo di livha kamarani ya bvungwi ngeno muiwe a tshi khou livha kha Nomathema.

- 7.1 Mafhungo e na vhala a khou bvelela ngafhi? (1)
- 7.2 Mafhungo e na vhala a tana tshipida tshifhio tsha puloto? (2)
- 7.3 Ndi tshini tsho itaho uri Maduka a pfe a tshi khou kanakana u ya bvungwi hune a khou vhidzelwa hone nga Janet? (2)
- 7.4 Muaneva mulutanyi kha nganeapfufhi iyi ndi nnyi? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.5 Nomathemba ndi muaneva wa mvumbo-de? (2)
- 7.6 Tsho vhangaho khudano kha nganeapfufhi iyi ndi mini? Tikedzani. (2)

- 7.7 Mvelele ya vhatshena na vharema dzo fhambana. Khwa^hhisani likumedzwa ili nga zwo bvelelaho vhukati ha Janet na Nomathemba zwi tshi kwama Maduka. (2)
- 7.8 Ndivho ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 7.9 Ngavhe hu inwi Maduka no tangana na thaidzo iyo, no vha ni tshi do i tandulula hani? (2)
- [17]

NA

MBUDZISO 8: 'WO MU NONELA' – L L Mafenya

TSHIBVELEDZWA TSHA H

We a huvhala vhukuma ndi hoyu wa munna. Sa izwi o vha o vhudzwa na rumu ine vha tanganela khayoy, o mbo di tou swikela hone. Zwi nga o thuswa nga muthu ane a shuma hafha fhethu, o vha a tshi do vula nga mini afha hodelani, tshelede vhukuma, hu si na musu tshi na phepho tsho sumbedzwa mulilo. O di mu putisa zwe a mu putisa. 5

Musu rumu i tshi vulwa Humbulani o thoma nga u vhona Thathani. Thathani u tou vhona munna a thamuwana vha o bva. Na zwienda ha ngo tsha londa u zwi ambara. Uyu a tshi ri a mu gavhe a mbo di ponyoka. Ho mbo di vha u tuwa hawe. Zwothe zwe a vha e nazwo o sia henehala rumuni. Mbiti dzothe dza Humbulani dzo tou bvela kha hoyu munna. Zwo thusa na tshigidi o vha a sina. 10

Ro vha ri tshi do amba ri sa fhedzi. O rwiwa lune u zwi talutshedza ndi u fhedza tshifhinga. Wa wanala tshihuni, na nungo a u na. U tangana mushondwana na u luvhela yo vha i songo luvhela. Ho di tou thusa vhenevha vha hafha hodelani vhe vha pfa phosho vha vho ya. Naho vhone vho todou divha uri Humbulani o dzhena hani hafha fhethu ngoho a vho i wana. 15

- 8.1 Ndi nnyi we a wanala hodelani e na muriwe munna? (1)
- 8.2 Bulani vhushaka vhu re hone vhukati ha Thathani na Humbulani Netshikweta. (2)
- 8.3 Mathakheni a nganeapfufhi iyi ndi ngafhi? (2)
- 8.4 Humbulani u na mbilu ya khathutshelo. Tikedzani nga zwo bvelelaho kha thasululo ya bugu. (2)

- 8.5 Humbulani o olwa sa muanewa wa mvumbo-de? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.6 Muṅwali u khou ṱodou bvisela khagala zwifhio nga kutshilele kwa Thathani? (2)
- 8.7 No vhala nganeapfufhi iyi, Mukatshelwa ndi ene mavhulaise. Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.8 Muthu a no nga Thathani u a wanala naa vhutshiloni? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.9 Arali no vha ni kha nyimele ye Humbulani a ṱangana nayo, no vha ni tshi ḁo ita mini u tandulula thaidzo iyo? (3)
- [18]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI**SHOTHODZO – TN Pholi na TK Mkansi**

Kha iyi khethekanyo, mbudziso dzi bva kha zwirendo zwi tevhelaho:

- 'NO MMBONA' – TN PHOLI
- 'MUNDENDE WA VHANA' – TN PHOLI

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.

MBUDZISO 9

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

NO MMBONA – TN Pholi

- 1 No mmbona ndi tshi bva,
- 2 No mmbona ndi tshi da,
- 3 Mmboneni ndi tshi tuwa,
- 4 Ni takale sa zwe na takala ndi tshi da.
- 5 Tho ngo tou hanganea ndi tshi bva,
- 6 Tshitangadzimeni Robben Island ndo dzula,
- 7 Zwo tou tea, ndo vha ndi songo hanganea,
- 8 Tshitangadzimeni tsha shangoni ndo tuwa.
- 9 Thi mutuku, ndi tou sa difhira,
- 10 Tshumisano maoto o vhona,
- 11 Vhushaka na vhutama ro fhata
- 12 Salani, nnditsheni ndi ye u awela,
- 13 Nnditsheni ndi ye u diawedza.
- 14 Tevhelani he nda kanda,
- 15 Mbofholowo nga vhutungu ndo ni fha,
- 16 Afrika Tshipembe, Afrika lothe,
- 17 Afrika Tshipembe, Afrika nothe.
- 18 Afrika Tshipembe, Afrika hothe,
- 19 Mbofholowo ndo lwela, ndo ni fha.
- 20 He nda kanda ni tevhele,
- 21 He nda khakha ni hume.
- 22 Fhatani nga zwanu na zwanga,
- 23 Ndi Rolihlahla, ndo ni shasha,
- 24 Nga Maadi a Madiba ne,
- 25 Rothodzwani, rotholelwani.

- 9.1 No sedza vese/mutaladzi 4 ndi zwifhio zwine murendi a tama vhathu vha tshi ita? (1)
- 9.2 Bulani maiwe madzina a Vho-Mandela a re afho tshirendoni. (2)
- 9.3 Vho-Mandela vho vha vho valelwa tshitangadzimeni tshifhio? (1)
- 9.4 U ya nga tshirendo Vho-Mandela vho fha mini vhathu vha Afrika? (2)
- 9.5 Vese/Mutaladzi 11 u khou ombedzela zwifhio kha tshirendo itshi? (2)
- 9.6 Nwalani tshikimu tsha raimi tsha tshitanza/ndima ya 4. (2)
- 9.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
U awela kha vese/mutaladzi 12 murendi u khou amba u ...
- A awela nduni yawe.
B awela fhasi ha muri.
C awela tshitangadzimeni.
D lovha. (1)
- 9.8 Talutshedzani zwine vese 14 ya amba zwone. (2)
- 9.9 Muhumbulo muhulwane wo faredzwaho nga tshitanza/ndima ya 5 ndi ufhio? (2)
- 9.10 Inwi ni vhona muthu ane tshirendo tsha khou amba ngae o tea u khoḏiwa naa? Tikedzani phindulo yaḏu. (2)

[17]

NA

MBUDZISO 10

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

MUNDENDE WA VHANA – TN Pholi

- 1 Mudzi wau fhalā.
- 2 Vhasoli vhau zwiḽa,
- 3 Tshilidzi na dakalo wo nea.
- 4 A u na tshilidzi, u a thutha.

- 5 He iwe tshelede ya mundende wa vhana!
- 6 U thusa wo fara thamu ngani?
- 7 Vha ngafhi vhomukene vho tika mavu nga khana,
- 8 Vha tshi vha bebe vha sa pfuki gole,
- 9 Mbulaise i no tshidza yeneyi!

- 10 Ndo humbula mundende wa vhana,
- 11 Tshikolo nda litsha tsha bugu,
- 12 Nda phasa tsha nwana tshikolo,
- 13 Ndo fhurwa nga iwe mavhulaise.

- 14 Pfunzo ya bugu kheḽa,
- 15 Yo shavha yo shavhesa,
- 16 Iwe mundende wo ndendemedza,
- 17 Maṅo a u a ganedza tshoṭhe.
- 18 Mundende wa vhana wee!
- 19 U mukwengweledzi-muungeledzi,
- 20 Tshelede mudisa zwililo,
- 21 Wo ndzudza fhasi ndo dzudzea sa matari.

- 10.1 Kha tshitanza/ndima 1, ndi zwivhuya zwifhio zwe mundende wa vhana wa disa? (2)
- 10.2 Ndi figara ifhio ya muambo yo shumiswaho kha vese/mutaladzi 4? (2)
- 10.3 Kha tshitanza/ndima 2, ndi ngafhi hune ra wana murendi a tshi dihanedza? (2)
- 10.4 Kha vese/mutaladzi 1, murendi o shumisa 'Mudzi' sa tshiga. Tshiga itsho tsho imela mini afho tshirendoni? (2)
- 10.5 Talutshedzani zwine vese/mutaladzi 8 ya amba zwone. (2)

- 10.6 Ndi zwifhio zwine zwa khou dina murendi nga tshelede ya mundende wa vhana? Nwalani ZWIVHILI fhedzi. (2)
- 10.7 Tshirendo itshi tsho livhiswa kha vhathu vha mbeu-de? Tikedzani. (2)
- 10.8 No sedza tshitanza/ndima 3, mavhulaise u amba mini? Tikedzani. (2)
- 10.9 Ni nga eletshedza hani vhaholi vha mundende wa vhana no sedza kushumisele kwa tshelede. (2)

[18]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70